РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Вологіна Юрія Юрійовича
на тему: **«Філософський аналіз деструктивної поведінки особистості в умовах інформаційно-цифрового простору»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань
03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розв'язання суперечності між стрімким розвитком цифрового середовища, яке породжує нові форми деструктивної поведінки, та недостатнім рівнем їхнього філософсько-антропологічного осмислення і розроблення гуманістичних засад протидії цим викликам. В умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій деструктивна поведінка особистості набуває не просто нових, а дедалі витонченіших форм прояву та охоплює щораз ширше коло осіб. Сучасна цифрова епоха, з одного боку, відкриває широкі можливості для всебічного розвитку людини, а з іншого – породжує безпрецедентні антропологічні ризики та виклики, які потребують належного теоретичного обґрунтування.

Актуальність проблематики посилюється появою нових загроз, пов'язаних із поширенням маніпулятивних практик впливу на індивідуальну та масову свідомість, втратою відчуття реальності, посиленням процесів соціальної атомізації, зростанням самотності та відчуження. Водночас відбуваються глибокі трансформації ключових соціальних інститутів – освіти, сім'ї, моралі та релігії.

Варто зазначити, що проблема деструктивної поведінки особистості в умовах інформаційно-цифрового простору досі не стала предметом самостійного комплексного філософського дослідження. У дисертації запропоновано авторську концепцію осмислення трансформації людської деструктивності під впливом віртуальної реальності, у межах якої інформаційно-комунікаційні технології постають не лише інструментом діяльності, а й новим екзистенційним середовищем людського буття.

Актуальність дослідження підсилюється і його практичною спрямованістю. Отримані результати можуть бути використані під час розроблення профілактичних, виховних і просвітницьких програм, спрямованих на запобігання кібербулінгу, інтернет-залежності, цифровому нарцисизму та іншим деформаціям саморепрезентації особистості у віртуальному середовищі.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Наукові результати дисертаційної роботи Ю. Вологіна є ґрунтовними та базуються на широкій методологічній базі. Робота не обмежується вузькофілософським підходом, а вдало поєднує інструментарій філософської антропології, феноменології, екзистенціалізму та психоаналізу. Це дозволило здобувачеві розглянути цифрову деструктивність як цілісний антропологічний феномен, а не лише як сукупність психологічних розладів.

У дисертації детально розкрито сутність специфічних цифрових явищ, таких як кібербулінг, цифровий нарцисизм, фаббінг та лудоманія. Автор переконливо доводить, що ці явища є формами «хибної екзистенційної адаптації» до умов цифрової реальності.

Достовірність результатів дослідження забезпечується опрацюванням значного масиву наукових джерел (193 найменування), серед яких праці класиків філософської та соціогуманітарної думки (З. Фройда, Е. Фромма, Г. Маркузе та ін.), а також сучасні українські й зарубіжні дослідження, опубліковані у фахових виданнях. Переконливість отриманих результатів підтверджується концептуальною цілісністю роботи, узгодженістю висновків із сучасними науковими уявленнями про вплив цифровізації на особистість, їхню апробацією на наукових конференціях та належним висвітленням у фахових публікаціях автора.

Новизна наукової роботи Ю. Вологіна полягає у здійсненні цілісного міждисциплінарного дослідження, яке виходить за межі суто психологічного чи юридичного аналізу. У дисертації вперше концептуалізовано

деструктивність у цифровому просторі як антропологічну суперечність; обґрунтовано статус інформаційно-цифрового простору як специфічної онтологічної реальності, що формує новий тип суб'єктивності – *homo digitalis;* доведено, що цифрова деструктивність є проявом духовної кризи соціальної системи, а не лише наслідком маніпулятивності технологій; визначено, що ефективна профілактика можлива лише через відновлення духовних основ в інститутах освіти та сім'ї через формування «внутрішньої цензури» особистості.

Наукове дослідження було виконано аспірантом на кафедрі філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного в рамках наукової роботи кафедри «Багатоманітність філософських дискурсів сьогодення» під науковим керівництвом кандидата філософських наук, доцента Ткаченка Олександра Анатолійовича.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. Зміст дисертаційної роботи Ю. Вологіна узгоджується з вимогами Стандарту вищої освіти за спеціальністю 033 «Філософія» та відповідає дослідницьким напрямам освітньої програми «Філософія». Рецензоване дослідження є завершеною науковою працею, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури. Автор послідовно розкриває теоретичні засади дослідження, аналізує конкретні прояви деструктивності (кібербулінг, залежність, нарцисизм) та окреслює шляхи профілактики.

Дана наукова розвідка відповідає принципам академічної доброчесності. Запозичені ідеї та тексти інших науковців мають відповідні посилання. Виразно простежується індивідуальний науковий почерк автора, його самостійна дослідницька позиція та здатність до оригінального осмислення порушеної проблематики.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота Ю. Вологіна виконана в науковому стилі. Структура дослідження є логічною та продуманою, а розділи послідовно пов'язані між собою. Загальний обсяг

роботи відповідає вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Обрана автором манера викладу сприяє цілісному сприйняттю оригінальної авторської концепції та підкреслює фахову компетентність дослідника в царині сучасної філософської антропології та соціальної філософії.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено ступінь опрацювання проблеми у вітчизняній та зарубіжній філософії, сформульовано мету й завдання дослідження, розкрито його наукову новизну та практичну цінність. Визначено теоретико-методологічну основу роботи (зокрема філософсько-антропологічний, соціально-філософський та культурологічний підходи), подано структуру дисертаційної роботи, а також відомості про її апробацію.

У першому розділі дисертант здійснює ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад дослідження деструктивної поведінки особистості, вказуючи на необхідність надання цій проблемі самостійного філософського статусу.

У другому розділі присвячено увагу детальному вивченню специфіки інформаційно-цифрового простору як нового середовища буття людини та чинника модифікації її поведінкових практик. Заслуговує на підтримку позиція Ю. Вологіна щодо виявлення новітніх антропологічних ризиків цифрової епохи, пов'язаних із виникненням витончених способів маніпулювання індивідуальною та масовою свідомістю, втратою відчуття реальності та глибокими деформаціями традиційних рівнів соціальної системи.

Третій розділ розкриває конкретні форми та вияви деструктивної поведінки особистості в межах віртуального простору. Здобувач детально аналізує феномени кібераґресії, інтернет-залежності, цифрового нарцисизму та викривлення самопрезентації. Влучно підмічено, що тотальна індивідуалізація суспільства, поширення самотності та зростання

відчуженості індивіда у мережі є прямим наслідком віртуального заміщення реальних соціокультурних зв'язків. У цьому ж контексті автор обґрунтовує гуманістичні засади профілактики й подолання деструктивних виявів через актуалізацію рефлексивного та відповідального ставлення особистості до власного цифрового буття.

У висновках обґрунтовано, що запобігання деструктивній поведінці в умовах цифрової реальності потребує вироблення нових ефективних механізмів, заснованих на захисті духовного й тілесного вимірів людини та переосмисленні її місця в технологізованому світі. Важливою передумовою мінімізації цифрових загроз визначено формування свідомої медіакультури та збереження гуманістичних цінностей.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Результати дослідження пройшли широку апробацію. Основні положення оприлюднені у 6 наукових публікаціях, з яких 4 – статті у фахових виданнях України з філософських наук. Також результати апробувались на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема у Дрогобичі, Дніпрі та інших містах протягом 2022–2025 років.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи. Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження Юрія Юрійовича Вологіна, попри його беззаперечну наукову новизну та високий теоретико-методологічний рівень, дозволяє висловити певні дискусійні положення, зауваження та побажання, які не знижують загальну позитивну оцінку роботи, але потребують додаткових роз'яснень:

1. На нашу думку, в дисертаційному дослідженні значне місце займає теоретична складова у порівнянні з емпіричною верифікацією. У роботі ґрунтовно представлено філософсько-антропологічний та соціально-філософський аналіз деструктивної поведінки. Проте дослідження виграло б, якби автор детальніше зіставив власні теоретичні висновки з конкретними емпіричними даними (наприклад, результатами масштабних соціологічних

моніторингів чи психологічних опитувань щодо кіберагресії та інтернет-залежності). Це надало б концепції більшої практичної переконливості.

2. Хоча автор розглядає деструктивну поведінку особистості загалом, основний масив емпіричних даних та прикладів стосується лише підлітків та юнацтва. Специфіка цифрової деструктивності серед дорослих або людей похилого віку залишилася на периферії дослідження.

3. У понятійно-категоріальному апараті, який пропонує здобувач, межа між поняттями «деструктивна поведінка в цифровому просторі» та «цифрова девіація» подекуди залишається розмитою. Бажано було б чіткіше пояснити критерії, за якими певні форми віртуальної саморепрезентації переходять із розряду специфічної субкультурної девіації (що є нейтральною) безпосередньо у деструкцію, яка руйнує особистість.

4. Аналізуючи маніпуляції індивідуальною свідомістю та «втечу» особистості у віртуальну самотність, автор зосереджується переважно на традиційних медіаресурсах та соціальних мережах. Поза аналізом залишилися новітні виклики цифрової антропології, пов'язані з алгоритмами рекомендаційних систем, «ехо-камерами» та генеративним штучним інтелектом, які сьогодні виступають потужними каталізаторами деструктивних проявів.

5. Розділ 3, який присвячений гуманістичним засадам профілактики й подолання деструктивної поведінки, має дещо декларативний характер. Заклики до «актуалізації свідомого, рефлексивного та відповідального ставлення особистості до власного цифрового буття» є методологічно коректними, проте конкретні соціально-інституційні механізми (наприклад, через реформування інститутів освіти чи медіагігієни) висвітлені дещо схематично.

Висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Вологіна Юрія Юрійовича на тему «Філософський аналіз деструктивної поведінки особистості в умовах інформаційно-цифрового простору» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам, встановленим

для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія». З огляду на актуальність теми, наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, вважаємо, що Юрій Юрійович Вологін заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 033 «Філософія».

Рецензент:

доцент кафедри філософії, соціології
та політології імені професора Валерія Скотного
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
кандидат політичних наук, доцент Оксана ЗЕЛЕНА

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Підпис Зеленої О.
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар